

NUTQI TO‘LIQ RIVOJLANMAGAN BOLALARGA UNLI TOVUSHLARNI O‘RGATISH

Eshboyeva Zilola Furqatovna

A.Qodiriy nomli Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti Defektologiya - Logopediya
yo‘nalishi II - kurs magistranti

Annotatsiya: To‘g‘ri nutq bolaning har tomonlama rivojlanishining muhim sharti hisoblanadi. Bolaning nutqi qanchalik to‘g‘ri va lug‘ati boy bo‘lsa, unga o‘z fikrlarini bayon qilish shunchalik oson bo‘ladi, atrof – olamni idrok etish uchun imkoniyat kengayadi, kattalar va o‘z tengdoshlari bilan bo‘lgan munosabati to‘liq va mazmunli bo‘ladi, uning psixik rivojlanishi ham faol ravishda amalga oshadi. Ushbu maqolada nutqida kamchiligi bor bolalarga nutq tovushlarini o‘rgatish bo‘yicha metodik tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: Korreksion, Nutqiy taqlidni faollashtirish, Nutqni tushunishini rivojlantirish, "Issiq - sovuq" o‘yini.

Annotation: The right talk is an important condition for the child’s comprehensive development. The more the child is right, and the dictionary is so rich, it is so easy to express his thoughts to him, the opportunity to understand the world is expanded, the attitude of adults and his peers. It will also be full and meaningful, and its psychic development is also actively implemented.

Keywords: activation of correction, speech imitation, developing the understanding of speech, "hot - cold" game.

Farzandlari sog‘lom yurt qudratli bo‘lur, qudratli elning farzandlari sog‘lom bo‘lur. Istiqloq yillarining shioriga aylanib ulgurgan ushbu hikmatli ibora har bir yurtdoshimizning qon qoniga singib ketgan. Aytish joizki, o‘tgan yillar mobaynida mamlakatimizda sog‘lom avlodni voyaga yetkazish, umuman olganda aholi salomatligini mustahkamlash masalalariga jiddiy e‘tibor qaratib kelinmoqda.

Mamlakatimizda nutq kamchiligiga ega bolalar bilan olib boriladigan pedagogik va tarbiyaviy ishlarga katta e'tibor berilmoqda. Bolalardagi nutq kamchiliklarini o'z vaqtida oldini olish nerv psixik kasalliklarni oldini olishdan boshlanadi. Odam nutqi tushunarli va ma'noli bo'lishi uchun nutq a'zolarining harakatlari aniq va to'g'ri bo'lishi kerak.

O'zbekiston Respublikasining nogironlarga nisbatan olib boriladigan davlat siyosati “O'zbekiston Respublikasida nogironlarning ijtimoiy himoyalaniishi to'g'risida”gi Qonun (1991-yil) bilan belgilanadi. Bu qonun aholining mazkur guruhiga boshqa fuqorolar bilan teng asosda to'laqonli hayot kechirish, jamiyat iqtisodiy va siyosiy hayotida faol qatnashish, shuningdek, o'zining fuqorolik majburiyatlarini bajarishga yordam beradigan imkoniyat va shart-sharoitlar yaratish maqsadida huquq va manfaatlarini himoya qilish bo'yicha tadbirlar tizimini ko'zda tutadi.

Yozish va o'qishga o'rgatishda til tizimining birligi sifatida so'z - bola ongi uchun o'zining moddiyligi va sezuvchanligini egallaydi va uning ong predmetiga aylanadi. Yozma nutqni o'zlashtirish uchun o'z nutqini tushunish va uni o'zlashtirish birinchi darajali ahamiyatga ega bo'lib, ushbu ikki shartlarni rivojlantirmasdan turib yozma nutq haqida gapirish ham mumkin emas. Og'zaki nutqdagi kabi, yozma nutqda ham bola birinchi marta “Vatan” degan so'zni yozganida, bu so'zda “v-a-t-a-n” harflari borligini tushunadi, ya'ni o'z tovush faoliyatini farqlaydi va tovush tuzulishining har bir elementini mustaqil talaffuz qiladi.

Nutqning to'liq rivojlanmaganligini R.Ye.Levina uch daraja bilan belgilaydi: nutqiy aloqa vositalarining umuman yo'q bo'lishidan to fonetik-fonematik va leksik-grammatik jihatdan rivojlanmaganlik elementlariga ega bo'lgan mukammal nutq buzilishigacha.

Korreksion – tarbiyaviy faoliyat bolaning idrok etish imkoniyatlarini o'zgartirish, uning emotsionalirodaviy, individual-shaxsiy sifatlarini yaxshilash, qiziqish va layoqatlari, mehnat, badiiy, estetik va boshqa qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik xattiharakatdir. Logopedik mashg'ulot jarayonida bolaga ta'sir

ko'rsatishning asosiy vazifasi istalgan tovushning namoyin bo'lishi shaklida bolalarning taqlidiy nutqini faoliyatini hosil qilish, nutqni tushunish hajmini kengaytirishdan iborat. Bu bosqich gapirmaydigan bolalar bilan olib boriluvchi logopedik ish uchun mo'ljallangan. Bunday bolalarning faol nutqi alohida so'zlardan iborat: bolaga yaqin tanish kishilarni nomlash, tovush taqlidi, so'z qismlardan iborat (da yoki dada, bo yoki bobo, bi-bi yoki moshina va hokazolar). Gapirmaydigan bolalarda qoidaga ko'ra kattalar so'ziga taqlid qilish ehtiyoji hali bo'lmaydi. Agar nutqiy taqlid faolyati mavjud bo'lsa u holda bu jarayon 2-3 ta to'g'ri artikulyatsiyalanuvchi tovushlardan tuzilgan bo'g'in komplekslari orqali amalga oshiriladi: undosh+unli yoki aksincha unli+undosh.

Gapirmaydigan bolalar bilan olib boriladigan logopedik ishga umumiy tavsiyalar. Mashg'ulotni imkon qadar kichik guruhlarda (3 kishidan oshmagan) o'tkazish lozim. Yetakchi mashg'ulot shakli o'yindir. Mashg'ulotlar ayniqsa ishning dastlabki bosqishlarida noan'anaviy topshiriqlar bilan ta'minlangan bo'lishi zarur. Logopedik ta'sirda aynan bir so'z materialni ko'p marotaba takrorlash va gapirmaydigan bola bilan bevosita hissiy aloqa o'rnatish zaruriy sharoit hisoblanadi..

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yunusov, M. (2021). MAXSUS TA'LIM JARAYONIDA KOMPYUTER TEXNOLOGIYALARINING O'RNI. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 1(1). извлечено от <https://journal.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/711>
2. Yunusov, M. (2021). ESHITISH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH DARSLARIDA MULTIMEDIA VOSITALARIDAN FOYDALANISH METODIKASI. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, (1). извлечено от <https://journal.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1190>
3. Yunusov, M. (2021). MAKTABGACHA YOSHDAGI ESHITISH QOBILIYATI CHEKLANGAN BOLALAR TALAFFUZINI KORREKSIYALASHDA YANGI AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 1(4). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/4599>